

УДК 330. 341

Г.Т. Пальчевич, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Державна підтримка фінансового забезпечення інноваційної сфери

У статті висвітлено основи формування та реалізації загальнодержавної інноваційної політики, розкрито методи державного фінансового регулювання інноваційної діяльності. Досліджено участь держави у формуванні фінансової складової інвестиційно-інноваційного потенціалу, форми фінансового стимулювання державою інноваційних процесів.
державна інноваційна політика, інноваційний процес, асигнування державного та місцевого бюджетів, податкове стимулювання інноваційної діяльності

Стрімке зростання впливу науки та нових технологій на розвиток світової економіки перетворює інновації у вирішальний чинник поступального розвитку України, реальний шлях масштабного виходу вітчизняної продукції на світові ринки. В умовах обмеженості інвестиційних ресурсів перспективи реалізації інноваційного розвитку значною мірою залежать від активної економічної політики держави. Державна інноваційна політика повинна спрямовуватись на створення соціально-економічних, організаційних та правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва й реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів інновацій та інноваційної діяльності зробили такі учені, як А. Александрова, О. Амоша, І. Бондар, В. Геєць, А. Гришин, М. Денисенко, М. Джордж, П. Друкер, А. Карневал, І. Карсавін, А. Кляйнкнехт, С. Кузнець, Г. Менш, О. Морозов, С. Саніель, Б. Санто, А. Семиноженко, Б. Твісс, М. Чумаченко, Т. Стюарт, Т. Сакайя, Е. Харгадон, Р. Фатхутдінов, С. Філін, М. Фішер, Й. Шумпетер, Ф. Янсен та ін. Їм належать розробки таких важливих аспектів цієї проблеми, як визначення закономірностей інноваційного розвитку, формування національної інноваційної системи, посилення ролі інтелектуального капіталу в стабільному економічному розвитку.

Однак сьогодні теоретичного та методичного обґрунтування, а також практичного вирішення потребують питання, пов'язані із задіянням ефективних механізмів державного управління інноваціями. Особливої гостроти у цьому відношенні набула проблема державної підтримки фінансового забезпечення інноваційної діяльності.

заходів, зокрема:

- ініціювання інноваційних програм, спрямованих на впровадження у виробництво науково-технічних новинок,
- передача нових технологій з державного сектору і державних науково-технічних закладів у виробничу сферу;
- створення інноваційного ринку і його інфраструктури;
- координація інноваційної діяльності;
- організація і підтримка усіх стадій інноваційного процесу.

Формування та реалізація загальнодержавної інноваційної політики здійснюється з обов'язковим урахуванням особливостей розвитку окремих регіонів, їх технологічної та ресурсної бази.

Основними ж завданнями держави в активізації інноваційного процесу є наступні: збільшення обсягів інвестиційних ресурсів за рахунок усіх джерел фінансування (власні кошти суб'єктів господарювання, бюджетні кошти, банківські кредитні ресурси, кошти приватних та іноземних інвесторів); визначення пріоритетних напрямів використання капіталовкладень, особливо державних; забезпечення ефективного використання капітальних вкладень, удосконалення їх відтворювальної та технологічної структури.

Насамперед потрібно зауважити, що активізація державою інноваційно-інвестиційних процесів проявляється через реалізацію наступних функцій:

- законотворче та інституціональне забезпечення інноваційної діяльності;
- розробка довгострокової селективної науково-технічної та інноваційної політики, спрямованої на реалізацію стратегії науково-технологічного прориву;
- формування стратегічних прогнозів щодо соціально-економічного розвитку держави з урахуванням світових тенденцій;
- стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності шляхом надання відповідних пільг, субсидій, субвенцій і грантів у процесі реалізації цільових науково-технічних та інноваційних програм;
- підтримка інвесторів, які вкладають кошти у наукомісткі високотехнологічні виробництва через субсидювання частини відсоткових ставок з кредитів комерційних банків.

Державне фінансове регулювання економіки розглядається як система економічних відносин, що складаються з діяльності, спрямованій на зміну кількісних і якісних показників фінансових процесів в економіці через механізм формування грошових фондів, їх перерозподілу та використання при узгодженні інтересів суб'єктів господарювання з метою забезпечення стійкості функціонування економічної системи. З огляду на це державне фінансове регулювання інноваційної діяльності можна визначити як форму впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання з метою використання інновацій як фактора конкурентної переваги або засобу попередження чи мінімізації наслідків деструктивних явищ, що мають місце в економічній системі

Необхідність участі держави у формуванні інноваційно-інвестиційного потенціалу зумовлюється роллю останнього у забезпеченні економічного зростання. По-перше, інвестиційні витрати є найбільш мінливою складовою сукупного попиту, зміна якої спричиняє коливання ринкової кон'юнктури, призводить до циклічності розвитку ринкової економіки. По-друге, інвестиції є важливою умовою інноваційного розвитку економіки. Збільшення капіталу в різних його формах розглядається як принциповий фактор економічного зростання. По-третє, методи переважно прямого державного впливу на розвиток інновацій все більшою мірою повинні доповнюватися фінансовими стимулами, що обумовлює необхідність широкого залучення приватного капіталу. Це дозволить не тільки раціонально використати обмежені фінансові ресурси держави, але й стимулювати залучення цих ресурсів з інших джерел. При цьому головна кінцева мета такого вкладання ресурсів, безумовно, полягає в максимізації прибутку для суб'єктів інвестування. Приріст капіталу повинен бути достатнім для того, щоб компенсувати інвестору відмову від використання ним наявних коштів на споживання в поточному періоді, одержати винагороду за ризик, відшкодувати втрати від інфляції в майбутньому періоді.

Участь держави у формуванні інноваційно-інвестиційного потенціалу полягає не тільки у безпосередньому фінансуванні науково-технічної діяльності як продуцента інновацій, але й у створенні умов для задіяння ринкових важелів впливу. Це знаходить свій прояв у активізації зовнішніх джерел фінансування інноваційної діяльності, формуванні стійкого попиту на інновації. Разом з тим в Україні до цього часу існує порядок фінансування державних науково-технічних програм, який у більшості випадків не забезпечує досягнення заданих кінцевих результатів. Це свідчить про невідпрацьованість організаційно-економічних механізмів масштабних технологічних змін, що не дає змоги сформувати необхідний інноваційно-інвестиційний потенціал.

Основними причинами низької активності держави у формуванні інноваційно-інвестиційного потенціалу, на нашу думку, є непривабливість діяльності офіційного фінансового сектора, низька активність та недостатня глибина фінансових ринків. Неefективність фіскальної і регуляторної політики, нерозвинутість таких інструментів кредитного ринку як іпотека, факторинг певним чином обмежують такі механізми фінансування, як лізинг, і форми прямого інвестування, знижують мотивацію будь-яких інвесторів. Розвиток інноваційної сфери характеризувався суттєвим зниженням інвестиційних можливостей державного і місцевого бюджетів, відсутністю остаточно сформованих і надійних механізмів залучення ресурсів з недержавних джерел інвестування науково-технічної та інноваційної діяльності.

Перехід до інноваційної моделі економічного зростання є одним із головних завдань держави на найближчу перспективу. Проте економічне зростання є абсолютно неможливим без вирішення проблеми збільшення обсягу інвестицій у виробництво – від створення сприятливого інвестиційного клімату, вибору пріоритетних напрямків інвестування до визначення джерел фінансового забезпечення інновацій.

мають спадну ризикованість фінансування. Ступінь ризикованості зменшується по мірі завершення інноваційного процесу. Це викликає необхідність диференційованого підходу до фінансування різних стадій інноваційного процесу з використанням різних джерел, як державних, так і приватних. Зрозуміло, що функції держави в системі фінансового механізму розвитку інновацій повинні реалізовуватись через пошук і впровадження ефективних стимулюючих інструментів, визначенні пріоритетних напрямків розвитку інновацій.

Державна політика у відношенні стимулювання інноваційних процесів підприємницького сектора економіки може здійснюватися в різних формах, які умовно можна розділити на чотири основні категорії:

- пряме бюджетне фінансування на основі грантів, контрактів (держзамовлення), пільгових позик та ін.;
- надання державою гарантованих позик або акціонерна участь у бізнесі, тобто фактичний поділ інноваційних ризиків із приватним сектором;
- заохочення ризикових капіталовкладень у нові інноваційні проекти й забезпечення необхідних для цього економічних умов;
- непряме стимулювання за рахунок відмови держави від частини податкових надходжень у формі податку на доходи (прибуток) приватних підприємств в обмін на інвестування в інноваційну сферу з урахуванням установлених державою пріоритетів.

Співвідношення між прямими та непрямими методами державної підтримки економічних процесів взагалі та інноваційних зокрема в різних країнах може відрізнятися, залежно від прийнятої парадигми ролі держави в економіці. Деяко умовно можна визначити дві узагальнюючі моделі регулювання ринку: західна (американська) і японська. Перша заснована на необхідності втручання держави тоді, коли виявляються невдачі ринкового механізму (реактивна). Друга, навпаки, - спирається на історичну традицію, орієнтовану на превентивні заходи, що компенсують недосконалість ринку навіть у випадках достатньо нормального функціонування ринкового механізму (проактивна). Остання модель закріплює за державою в особі уряду легітимну роль у розробці й реалізації науково-технічної та промислової політики.

Прямі методи державного регулювання інноваційних процесів у розвинених країнах здійснюються переважно у двох формах: адміністративно-відомчій і програмно-цільовій.

Адміністративно-відомча форма передбачає пряме дотаційне фінансування через галузеві органи управління відповідно до спеціальних законів. У багатьох країнах законодавчо встановлено мінімальний обсяг бюджетних асигнувань на інноваційну діяльність. Наприклад, конституцією Японії визначено, що бюджетні кошти, які виділяються на розвиток фундаментальних досліджень, не можуть становити менше, ніж 3 % національного доходу [3].

Заходи непрямого стимулювання мають більш широкий діапазон дії й краще поєднуються з умовами ринкових відносин. Вони є більш прозорими й зрозумілими для бізнесу, істотно звужують можливість корупції, вимагають менших адміністративних витрат. У той же час ця форма державної підтримки ніяк не применшує вплив держави на інноваційні процеси, оскільки й самі податкові пільги, і порядок їх надання, й умови одержання регулюються державними органами. Одночасно із цими заходами держава може впливати на інноваційну діяльність, визначаючи пріоритетні напрямки науково-технічних розробок.

Складний характер інноваційного процесу, наявність часового лагу між витратами та результатами його реалізації вимагають різного ступеня державної підтримки суб'єктів інноваційної діяльності на окремих етапах життєвого циклу інновацій.

Найбільш складним для підприємств є «витратний» період, під час якого інноваційні витрати ще не компенсуються відповідною віддачею від реалізації інноваційного проекту. Саме в цьому періоді найбільш важлива державна, у тому числі й податкова підтримка інновацій. А тому система інноваційних податкових пільг повинна бути зв'язана з послабленням негативного впливу на суб'єктів інноваційної діяльності саме витрат, пов'язаних із реалізацією інноваційного проекту.

Ефективність податкового стимулювання інноваційної діяльності визначається тим, що за його допомогою у суб'єктів господарювання створюється реальна зацікавленість шляхом збільшення власних коштів на тих етапах реалізації інноваційних проектів, які найбільшою мірою пов'язані зі здійсненням витрат інноваційного характеру.

З точки зору держави, надання податкових пільг не слід ототожнювати з безоплатною фінансовою допомогою, оскільки впровадження інновацій сприяє підвищенню конкурентоспроможності національних товаровиробників і, як наслідок, збільшенню бази оподаткування та суми податкових надходжень в майбутніх податкових періодах. Тобто відмову держави від частини податкових надходжень, за умови цільового їх використання, слід розглядати як своєрідне кредитування суб'єктів інноваційної діяльності.

Світова практика податкового стимулювання інноваційної діяльності свідчить про наявність трьох основних напрямків заохочення суб'єктів інноваційної діяльності: податкові пільги для діяльності інноваційних організацій; надання окремих податкових пільг підприємствам при реалізації ними інноваційних проектів; створення спеціальних податкових режимів підтримки інноваційної діяльності в рамках технопарків.

Перша група механізмів податкового стимулювання стосується інноваційних підприємств та організацій, специфіка господарської діяльності яких потребує застосування спеціальних механізмів податкового регулювання.

Податкові пільги для інноваційних організацій включають:

- зниження ставок податку на прибуток інноваційних підприємств та

- звільнення від оподаткування прибутку, отриманого від реалізації інноваційних проектів, на певний період часу («податкові канікули»);
- зменшення оподатковуваного прибутку на суму внесків у благодійні фонди, діяльність яких пов'язана з фінансуванням інновацій;
- пільгове оподаткування прибутку, отриманого в результаті використання патентів, ліцензій, ноу-хау та інших нематеріальних активів, які входять до складу інтелектуальної власності. Застосування цього регулюючого механізму зацікавлює платника в ефективному використанні об'єктів інтелектуальної власності, що сприяє розширенню масштабів і збільшенню швидкості впровадження інновацій на рівні всієї національної економіки;
- застосування знижених ставок оподаткування прибутку, отриманого від реалізації інноваційного проекту. При використанні цієї пільги виникає проблема відокремлення, з метою оподаткування, прибутку від реалізації інноваційного проекту від загального прибутку підприємств. Це, в свою чергу, обумовлює ускладнення податкового обліку та звітності підприємств та ускладнення процесу адміністрування податків органами державної податкової служби.

Доволі поширеною у стимулюванні інноваційної діяльності є податкова пільга, пов'язана із зменшенням бази оподаткування на суму інноваційних витрат. Практично у всіх країнах прибуткові підприємства можуть зменшувати свою оподатковувану базу на величину здійснених у поточному році кваліфікованих (які відповідають критеріям, встановленим державою) витрат.

Таким чином, державна підтримка в системі фінансового механізму розвитку інновацій полягає у: визначенні видів діяльності, які виступають об'єктом стимулюючого впливу держави; виборі відповідного інструменту державного стимулювання; участі у становленні системи партнерських відносин між державою і приватним сектором, яка дозволить стимулювати залучення інвестицій в інноваційну сферу. Стимулювання державою реалізації можливостей активізації інвестиційного, кредитного та фінансового забезпечення розвитку інновацій, поєднання різних методів та форм залучення фінансових ресурсів із різних джерел дозволить домогтися вагомих результатів науково-технічної та інноваційної діяльності.

Список літератури

1. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – С.105-139.
2. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / Під ред. проф. О.І.Волкова, проф. М.П.Денисенка. – К.: В.Д. «Професіонал», 2004. – С.396-397.
3. Інноваційний розвиток промисловості України / Під ред. проф. О.І.Волкова, проф. М.П.Денисенка. – К.: КНТ, 2006. – С.265-266.
4. Пальчевич Г.Т. Форми державного управління інноваціями // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки, вип. 11, – Кіровоград: КНТУ, 2007р. - С. 33-38.

инновационного потенциала, формы финансового стимулирования государством инновационных процессов.

G.Palchevich

Government financial control of innovative activity

Bases of forming and realization of national innovative policy, methods of government financial control of innovative activity are exposed in the article. Participation of the state in forming of financial constituent of investment-innovative potential, forms of financial stimulation the state of innovative processes are probed.

Одержано 03.11.10